

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ. Ακούγοντας το όνομα αυτό, αναπολεί κανείς τη συμβολή του στον Ελληνισμό και ειδικότερα στην πολιτική ζωή της Αρχαίας Αθήνας. Πολύ φιλόσοφοι και ιστορικοί της εποχής του επιδοκιμάζουν τα κατορθώματά του και κυρίως το μεγαλύτερο από τα έργα του: την προετοιμασία της Αθήνας και γενικότερα της Ελλάδας για την αντιμετώπιση της περσικής απειλής.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ

Ο Θεμιστοκλής ήταν γιος του Νεοκλή, που ανήκε στην οικογένεια των Λυκομηδών, μία από τις πιο παλιές της Αθήνας από την οποία προέρχονταν πολλοί ιερείς. Η μητέρα του ήταν ξένη, ίσως από τη Θράκη ή την Καρία, και πιθανώς δούλη. Έτσι ο Θεμιστοκλής συνδύαζε αριστοκρατική και ταπεινή, ελληνική - αθηναϊκή και ξένη καταγωγή. Σύμφωνα, λοιπόν, με τους αυστηρότερους νόμους που θεσπίστηκαν πριν από τον Κλεισθένη (ή και αργότερα τον Περικλή) δεν είχε πολιτικά δικαιώματα. Το ότι τα απέκτησε, το χρωστούσε στις μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη, που είχε επεκτείνει το δικαίωμα του Αθηναίου πολίτη σε όλους τους Έλληνες που ζούσαν και δούλευαν στην Ελλάδα. Δεν αποκλείεται στη νεότητα του ο Θεμιστοκλής να ήταν ένθερμος υποστηρικτής, ίσως και συνεργάτης του Κλεισθένη. Η πολιτική του μεταρρυθμιστή πολιτικού υπεράσπιζε τα συμφέροντα των ανθρώπων στους οποίους συγκαταλεγόταν και ο Θεμιστοκλής: Εκείνους που δεν είχαν πολιτικά δικαιώματα και το θεωρούσαν άδικο, και αγωνίζονταν να τα αποκτήσουν, γιατί είχαν συνείδηση ότι ήταν Αθηναίοι, ότι προσέφεραν στην πόλη με τη δουλειά τους, πως δεν ήταν χειρότεροι από τους άλλους που είχαν απλώς την τύχη να γεννηθούν από δύο Αθηναίους γονείς. Η συνείδηση της καταγωγής του και οι πρώτοι του αγώνες σημάδεψαν το Θεμιστοκλή, τον έκαναν τον μεγαλύτερο ριζοσπαστικό δημοκρατικό ηγέτη της Αθήνας. Επιπλέον παντρεύτηκε την Αρχίππη, κόρη του Λυσάνδρου από την Αλωπεκή. Βέβαια δεν έχουμε επαρκής πληροφορίες για τη ζωή του σε αντίθεση με τα έργα που έκανε.

Η ΑΡΧΗ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ

Ξεκινώντας ο Θεμιστοκλής εκλέχθηκε άρχων το 493 π. Χ. και έθεσε ως κύριο στόχο την ανάδειξη της Αθήνας ως κυρίαρχη ναυτική δύναμη. Υπό την καθοδήγησή του, οι Αθηναίοι άρχισαν την κατασκευή ενός νέου λιμανιού στον Πειραιά, που θα αντικαθιστούσε αυτό του Φαλήρου.

Με τη δύναμη της βάσης του να έχει εδραιωθεί μεταξύ των φτωχών, ο Θεμιστοκλής κάλυψε το κενό που άφησε ο θάνατος του Μιλτιάδη το 489 π. Χ., κι εκείνη τη δεκαετία έγινε ο πολιτικός με τη μεγαλύτερη επιρροή στην Αθήνα. Ωστόσο, η υποστήριξη της αριστοκρατίας άρχισε να συγκεντρώνεται γύρω από τον άνθρωπο που θα γινόταν ο σημαντικότερος πολιτικός αντίπαλος του Θεμιστοκλή: τον Αριστείδη, τον επονομαζόμενο Δίκαιο.

Το 483 π. Χ. ανακαλύφθηκε στη Μαρώνεια του Λαυρίου μία νέα φλέβα αργύρου, αξίας 100 ταλάντων. Σε τέτοιες περιπτώσεις ένα μέρος των χρημάτων, συνήθως το 1/10, αφιερωνόταν στους θεούς και το υπόλοιπο διανέμονταν στους πολίτες. Υπέρμαχος αυτής της παραδοσιακής επιλογής ήταν ο Αριστείδης. Ο Θεμιστοκλής κατόρθωσε να πείσει τους συμπολίτες του να μην ενεργήσουν με ιδιοτέλεια, αλλά να δουν μακρόπνοα και να διαθέσουν τα έσοδα στη ναυπήγηση 200 τριηρών, ταχύτατων κωπήλατων πολεμικών πλοίων, ένας πρωτοφανής αριθμός για τα δεδομένα της εποχής, και να εξοστρακίσουν τον Αριστείδη. Σύμφωνα με μία εκδοχή, ο στόλος προοριζόταν αρχικά να πολεμήσει τους Αιγινήτες, που αποτελούσαν εμπόδια στα φιλόδοξα εμπορικά σχέδια των Αθηναίων, ενώ άλλοι θεωρούν ότι ο Θεμιστοκλής είχε από νωρίς προβλέψει ότι ο αγώνας των Ελλήνων εναντίον των Περσών θα κρινόταν στη θάλασσα.

Έγινε, ωστόσο, αμέσως κατανοητό ότι η απόφαση του Θεμιστοκλή να αναπτύξει τον αθηναϊκό στόλο είχε αντίκτυπο στα εσωτερικά της πόλης, καθώς ενίσχυε αισθητά την πολιτική κυριαρχία των κατώτερων κοινωνικών τάξεων της Αθήνας, των θητών, που επάνδρωσαν τα πλοία ως κωπηλάτες.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΣΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

Το 481 π. Χ. πραγματοποιήθηκε ένα συνέδριο των ελληνικών πόλεων-κρατών, στη διάρκεια του οποίου περίπου 30 πόλεις συμφώνησαν να συμμαχήσουν εναντίον της επικείμενης περσικής εισβολής. Οι Σπαρτιάτες αιτήθηκαν τη διοίκηση των δυνάμεων ξηράς και δεδομένου ότι η Αθήνα θα είχε τη διοίκηση του ελληνικού στόλου, ο Θεμιστοκλής προσπάθησε να διεκδικήσει τη διοίκηση των ναυτικών δυνάμεων. Ωστόσο, οι άλλες ναυτικές δυνάμεις, συμπεριλαμβανομένης της Κορίνθου και της Αίγινας, αρνήθηκαν να δώσουν τη διοίκηση στους Αθηναίους και ο Θεμιστοκλής υποχώρησε. Αντί αυτού, ως συμβιβαστική λύση, οι Σπαρτιάτες (που ήταν ασήμαντη ναυτική δύναμη) επέλεξαν τον Ευρυβιάδη ως διοικητή των ναυτικών δυνάμεων. Ωστόσο, είναι σαφές από τον Ηρόδοτο ότι ο Θεμιστοκλής θα ήταν ο πραγματικός ηγέτης του στόλου.

Τον Αύγουστο του 480 π. Χ., όταν ο περσικός στρατός πλησίαζε προς τη Θεσσαλία, ο στόλος των Συμμάχων απέπλευσε προς το Αρτεμίσιο και ο στρατός βάδισε προς τις Θερμοπύλες. Όταν ο περσικός στόλος έφθασε τελικά στο Αρτεμίσιο μετά από σημαντική καθυστέρηση, ο Ευρυβιάδης, για τον οποίο τόσο ο Ηρόδοτος όσο και ο Πλούταρχος αναφέρουν ότι δεν ήταν και ο πιο εμπνευσμένος διοικητής, θέλησε να αποφύγει τη μάχη. Σ' εκείνη τη χρονική στιγμή, ο Θεμιστοκλής δέχτηκε ένα μεγάλο χρηματικό ποσό από τους ντόπιους ώστε να παραμείνει ο στόλος στο Αρτεμίσιο. Ο Θεμιστοκλής έδωσε μέρος του ποσού στον Ευρυβιάδη για να παραμείνει και ο ίδιος κράτησε το υπόλοιπο. Μετά από τρεις ημέρες μάχης, οι σύμμαχοι επικράτησαν του πολύ μεγαλύτερου περσικού στόλου, αλλά υπέστησαν σημαντικές απώλειες. Επιπλέον, η απώλεια της ταυτόχρονης Μάχης των Θερμοπυλών, από προδοσία ενός λιποτάκτη, του Εφιάλτη, έκανε άσκοπη την παρουσία των συμμάχων στο Αρτεμίσιο κι έτσι οι σύμμαχοι αποσύρθηκαν.

Οι Αθηναίοι, μετά τη ναυμαχία της Σαλαμίνας, αποφάσισαν ότι θα ένιωθαν πιο ασφαλείς εάν τείχιζαν την πόλη του. Όταν έγινε γνωστό το σχέδιό τους, η αντίδραση των Σπαρτιατών ήταν άμεση: έστειλαν πρεσβεία στην Αθήνα και ζήτησαν να μην ξεκινήσει η οικοδόμηση καθώς και τη συνεργασία των Αθηναίων να γκρεμίσουν από κοινού τα τείχη άλλων πόλεων έξω από την Πελοπόννησο, ώστε, εξηγούσαν, αν ξαναέρχονταν οι εχθροί, να μην έβρισκαν οχυρωμένες πόλεις που να χρησιμοποιήσουν ως ορμητήρια. Ο Θεμιστοκλής επωμίσθηκε, για μια ακόμη φορά, το βάρος για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Με δόλο παρέκαμψε τις σπαρτιατικές αντιδράσεις, μετέφερε στη Σπάρτη και παρέτεινε τις διαπραγματεύσεις ώσπου οι Αθηναίοι με εντατική εργασία ολοκλήρωσαν τα Μακρά Τείχη, όπως είναι γνωστά, και οι Σπαρτιάτες βρέθηκαν μπροστά σε ένα τετελεσμένο. Στους όρους που επέβαλαν αργότερα οι Σπαρτιάτες, μετά τη νίκη τους στον Πελοποννησιακό πόλεμο, ήταν η κατεδάφιση των τειχών. Τμήματα των τειχών σώζονται μέχρι σήμερα και αποκαλύπτουν τη βιαστική οικοδόμηση. Τον επόμενο χρόνο, το 477 π. Χ., πάλι με τη συμβουλή του Θεμιστοκλή, άρχισε η οχύρωση και η ανάδειξη του Πειραιά, που αντικατέστησε το λιμάνι του Φαλήρου, αυτή τη φορά με προσοχή και χωρίς βιασύνη.

Η πολιτική που ακολούθησε ο Θεμιστοκλής εξασφάλισε στην Αθήνα ναυτική υπεροχή και οδήγησε στην ίδρυση της Συμμαχίας της Δήλου. Η Συμμαχία είχε σκοπό την απελευθέρωση των ιωνικών πόλεων από τον περσικό ζυγό και υποχρέωνε τους σύμμαχους που δεν συμμετείχαν με στρατό ή στόλο στον κοινό αγώνα εναντίον των Περσών να καταβάλλουν χρήματα. Μάλιστα η πρώτη εισφορά καθορίστηκε από τον Αριστείδη που ακολούθησε στο ζήτημα αυτό την πολιτική γραμμή του Θεμιστοκλή. Η Συμμαχία της Δήλου επέτρεψε την απόλυτη κυριαρχία της Αθήνας στο Αιγαίο.

ΕΞΟΡΙΑ

Παρόλο που πρόσφερε τις υπηρεσίες του στον ελληνικό λαό, έφτασε η εποχή όπου στην Αθήνα σύντομα επικράτησε η φίλο-σπαρτιατική αριστοκρατική μερίδα και ο Θεμιστοκλής

παραμερίστηκε. Παρά τη σύνεσή του έχασε την εμπιστοσύνη των Αθηναίων, που τον κατηγορήσαν ότι έκανε σφάλματα και παρεκτροπές. Το 471 π. Χ. εξοστρακίστηκε επειδή κάποιοι τον φθονούσαν και άλλοι επειδή φοβόντουσαν ότι με την υπεροχή του θα κινδύνευε η δημοκρατία.

Ενόσω ο Θεμιστοκλής ζούσε εξόριστος στο Άργος, οι Σπαρτιάτες, είτε από φθόνο γιατί είχε δοξαστεί στη Σαλαμίνα, είτε από εκδίκηση γιατί τους ξεγέλασε και έχτισε παρά τη θέλησή τους τείχη στην Αθήνα, είτε για να μετριάσουν τη ντροπή που έφερε στη Σπάρτη η προδοσία του στρατηγού τους Πausανία, για τον οποίο έλεγαν ότι είχε συμμαχήσει με τους Πέρσες, είτε από ειλικρίνεια για το καλό των Ελλήνων, κατηγορήσαν τον Θεμιστοκλή ότι ήταν συνεννοημένος με τον Πausανία. Ο Θεμιστοκλής όμως, είτε γιατί η κατηγορία ήταν αληθινή, είτε γιατί πίστευε ότι η δίκη ήταν στημένη, έφυγε κρυφά από το Άργος. Πήγε στην Κέρκυρα, από εκεί κατέφυγε στον Άδμητο, τον βασιλιά των Μολοσσών, και από κει πέρασε τη Μακεδονία ώσπου κατέληξε στην Αυλή του βασιλιά της Περσίας Αρταξέρξη, ο οποίος ανέβηκε στο θρόνο το 465 π. Χ., μετά τη δολοφονία του Ξέρξη. Βέβαια ο Πέρσης βασιλιάς φαίνεται ότι εκδήλωνε κάποιου είδους συμπάθεια προς το Θεμιστοκλή από τις μεγάλες τιμές και τα εισοδήματα (από τρεις πόλεις) που του παραχωρούσε.

Ο Θεμιστοκλής αναμφίβολα υπήρξε ένας διορατικός πολιτικός και ένας μεγαλοφυής ηγέτης που ενδυνάμωσε το δημοκρατικό πολίτευμα της Αθήνας, κατέστησε την Αθήνα πρώτη ναυτική δύναμη στη Μεσόγειο και απάλλαξε την Ελλάδα από την περσική απειλή, παρότι συναντούσε συνεχώς αντιδράσεις στην εφαρμογή των σχεδίων του. Με αυτόν τον τρόπο κατάφερε να εξασφαλίσει περιφανή θέση στην αρχαία ελληνική ιστορία. Όμως έφτασε πιο πέρα, κατόρθωσε να ταυτιστεί με την Αθήνα και να ενώσει το λαό της πόλης στην πιο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας του. Έτσι, του αξίζει ο τίτλος του μεγαλύτερου πολιτικού της Αθήνας.

Μαρία Ξάνθη